

Elżbieta **Wolman**, Krzysztof **Gulda** Inicjatywy Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej na rzecz budowy w Polsce gospodarki opartej na wiedzy

W artykule przedstawiono inicjatywy podejmowane przez Ministerstwo Gospodarki, a obecnie Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, wynikające z zainteresowania tematyką gospodarki opartej na wiedzy oraz przyczyniające się do tworzenia takiej gospodarki w Polsce. Zaprezentowano również elementy strategii rządowych i wynikające z nich działania mające na celu wzmocnienie poszczególnych obszarów gospodarki opartej na wiedzy, przede wszystkim w zakresie poprawy poziomu innowacyjności gospodarki.

W ramach działań statutowych, ukierunkowanych na gospodarkę opartą na wiedzy, Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej (do 7 stycznia 2003 r. Ministerstwo Gospodarki) obserwowało zmiany w podejściu do roli i znaczenia wiedzy w gospodarce światowej na przełomie XX i XXI wieku. Wiedza staje się coraz bardziej dominującym czynnikiem w wytwarzaniu towarów i dostarczaniu usług. Przemiany te spowodowały pojawienie się takich określeń, jak „nowa gospodarka”, „gospodarka oparta na wiedzy”, „zarządzanie wiedzą” w różnego rodzaju organizacjach oraz „społeczeństwo informacyjne”. Jest to związane ze znacznymi zmianami w strukturze gospodarek państw wysoko rozwiniętych, w tym przede wszystkim z rosnącym udziałem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych, a także z nowym podejściem do zjawisk społeczno-gospodarczych. Gospodarka w Polsce powinna skorzystać z osiągnięć światowych w tym zakresie, a Ministerstwo podejmuje wiele działań i inicjatyw wspierających tworzenie gospodarki opartej na wiedzy w Polsce.

Inicjatywy popularyzujące ideę gospodarki opartej na wiedzy

Mając na uwadze popularyzację najnowszych i najlepszych osiągnięć światowych w dziedzinie gospodarki opartej na wiedzy, Ministerstwo uzyskało zgodę OECD na wydanie w języku polskim książki *Zarządzanie wiedzą w społeczeństwie uczącym się* (OECD 2000) oraz pokryło koszty tłumaczenia i wydania tej pozycji. Publikację rozestano do wszystkich bibliotek

uczelnii państwowych i innych instytucji, a także rozdawano ją uczestnikom konferencji poświęconych gospodarce opartej na wiedzy.

Działając na rzecz popularyzacji idei gospodarki opartej na wiedzy, Ministerstwo współorganizowało konferencję „Gospodarka oparta na wiedzy. Droga, z której nie można zejść”, która odbyła się 24 kwietnia 2001 r. w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Była to pierwsza tego typu konferencja w Polsce z udziałem premiera, wicepremiera i ministra gospodarki, przewodniczącego Komitetu Badań Naukowych oraz przedstawicieli świata nauki, instytucji rządowych i kół gospodarczych.

W tym samym czasie Ministerstwo zleciło Instytutowi Zarządzania Wiedzą w Krakowie Sp. z o.o. wykonanie ekspertyzy *Zarządzanie wiedzą w Polsce: potrzeby i możliwości. Zarys problematyki*, która miała na celu:

- określenie pola problemowego wiążącego się z gospodarką opartą na wiedzy i zarządzaniem wiedzą;
- przedstawienie sposobów podejmowania problemu przez rozwinięte gospodarki zachodnie;
- rozpoznanie obecnego stanu zrozumienia i wdrożenia postulatów gospodarki opartej na wiedzy i zarządzania wiedzą w gospodarce polskiej;
- rozpoznanie potrzeb gospodarki polskiej, barier i atutów przekształcania jej w gospodarkę opartą na wiedzy oraz wdrożenia standardów zarządzania wiedzą;
- zarekomendowanie konkretnych działań warunkujących przekształcenie gospodarki polskiej w gospodarkę opartą na wiedzy i wprowadzenie w niej zarządzania wiedzą.

W raporcie został zarysowany sposób podejścia do tego zagadnienia – dokument zawierał bowiem propozycje i rekomendacje, m.in. potrzebę opracowania „Narodowego Programu Budowania Gospodarki Opartej na Wiedzy” i specjalnego programu dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Podczas dyskusji okrągłego stołu pt. „Budowanie gospodarki opartej na wiedzy – polska droga”, która odbyła się w warszawskim biurze Banku Światowego 17 czerwca 2002 r., reprezentant Ministerstwa zgłosił następujące tezy:

- Polska musi aktywnie włączyć się w budowę gospodarki opartej na wiedzy. Obecnie stan gospodarki opartej na wiedzy w Polsce znacznie odbiega od średniej Unii Europejskiej i OECD.
- Przedsięwzięcia podejmowane w Polsce w ramach programu budowy gospodarki opartej na wiedzy powinny obejmować wszystkie obszary działań wskazane w dokumencie Banku Światowego, a więc doskonalenie systemu instytucjonalnego i warunków gospodarczych, wzrost wykształcenia i kwalifikacji zasobów ludzkich, zapewnienie dynamicznej infrastruktury informacyjnej oraz rozwój krajowego systemu innowacyjnego.
- Innowacyjność polskiej gospodarki jest niska, mimo na ogół dobrze ocenianych programów i rozbudowanego krajowego systemu innowacji.

Jesienią 2001 r. opublikowano kilka raportów organizacji międzynarodowych (OECD, Banku Światowego oraz Komisji Europejskiej), charakteryzujących stan gospodarki opartej na wiedzy w różnych państwach. Niestety, sytuację Polski w tym zakresie przedstawiono w nich jako niekorzystną. Był to bardzo niepokojący sygnał dla potencjalnych inwestorów, a w konsekwencji dla polskiej gospodarki.

Pod patronatem honorowym Ministra Gospodarki od czerwca do grudnia 2002 r. Fundacja Naukowa CASE, redakcja „Rzeczpospolitej” oraz Departament Strategii Gospodarczej Mi-

Ministerstwa Gospodarki zorganizowały cykl seminariów poświęconych innowacyjności w polskim przemyśle. Tematami kolejnych spotkań były:

- działalność badawczo-rozwojowa w koncernach międzynarodowych i spółkach rodzimego kapitału w Polsce;
- finansowanie innowacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw (czy pieniądze i innowacyjne idee spotykają się w Polsce);
- ochrona praw własności intelektualnej (czy obecny stan prawny pobudza innowacje, czy też je hamuje);
- stymulowanie inwestycji zagranicznych do sektorów wysokich technologii.

Dyskusje na wyżej wymienione tematy były prowadzone w małej grupie zaproszonych imiennie przedstawicieli administracji państwowej, krajowego przemysłu oraz nauki.

Na jesieni 2002 r. Ministerstwo Gospodarki ogłosiło przetarg nieograniczony na ekspertyzę pt. *Gospodarka oparta na wiedzy – stan, diagnoza i wnioski dla Polski*, która miała służyć m.in.:

- ocenie stanu i dynamiki rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w Polsce (w formie obszernego, uporządkowanego zbioru informacji poświęconych problematyce tej gospodarki);
- wskazaniu kierunków działań na rzecz rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, a także sposobów ich realizacji;
- opracowaniu krajowej strategii budowy w Polsce gospodarki opartej na wiedzy.

Przetarg wygrał krakowski Instytut Zarządzania Wiedzą Sp. z o.o. Ostateczna wersja ekspertyzy, w której uwzględniono zgłoszone uwagi i propozycje, została przedstawiona na seminarium 17 lutego 2003 r. W czasie spotkania odbyła się dyskusja, której ustalenia przekazano Ministrowi Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej. Uczestnicy spotkania zwrócili uwagę m.in. na następujące kwestie:

- rola wiedzy we współczesnej gospodarce gwałtownie rośnie;
- metodologia i terminologia gospodarki opartej na wiedzy nie są powszechnie znane, zwłaszcza w Polsce;
- istnieje potrzeba strukturyzacji wiedzy, w tym zarządzania wiedzą, jej rozwoju oraz wykorzystania w produktach, usługach i procesach;
- niezbędne jest wdrożenie odpowiednich instrumentów oraz usunięcie wielu przeszkód w budowaniu w Polsce gospodarki opartej na wiedzy.

Działania na rzecz rozwoju w Polsce istotnych elementów gospodarki opartej na wiedzy

Poza kompleksowym wspieraniem gospodarki opartej na wiedzy, Ministerstwo podejmowało wiele inicjatyw i działań mających na celu wzmacnianie poszczególnych obszarów tej gospodarki, przede wszystkim w zakresie poprawy poziomu innowacyjności.

Działania programowe

W styczniu 2002 r. rząd przyjął strategię gospodarczą *Przedsiębiorczość – Rozwój – Praca*. Program ten definiuje cele polityki gospodarczej, a także szczegółowe strategie finansów

publicznych, wzrostu gospodarczego oraz integracji europejskiej. Strategia zawiera wiele odniesień do rozwijania i wspierania innowacyjności, w tym tworzenia warunków do wprowadzania innowacji w gospodarce, a dzięki temu poprawy jej konkurencyjności i dynamiki wzrostu. Strategia jest spójna z rządowym programem *Zwiększanie innowacyjności gospodarki w Polsce do 2006 roku* (pochodzącym z 2000 r.), w którym zawarto działania w okresie przedakcesyjnym oraz zakładane w pierwszych latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

W dniu 1 lipca 2003 r. rząd przyjął *Plan działań pro wzrostowych w latach 2003–2004: Przedsiębiorczość – Rozwój – Praca II. Plan...* stanowi kontynuację i rozwinięcie strategii przyjętej przez rząd w styczniu 2002 r. Cele i działania zawarte w *Planie...* uwzględniają w znacznym stopniu priorytety *Strategii Lizbońskiej*, programu reform gospodarczych i społecznych Unii Europejskiej na lata 2000–2010, którego głównym celem jest przekształcenie Wspólnoty w najbardziej konkurencyjną gospodarkę na świecie. Podjęcie inicjatyw prorozwojowych stanowi element aktywnego podejścia Polski do wyzwań związanych z realizacją *Strategii* i członkostwem w Unii Europejskiej oraz dążenia do możliwie najpełniejszego wykorzystania wynikających z nich szans, przy uwzględnieniu sytuacji naszego kraju.

Szczegółowe zadania *Planu działań pro wzrostowych w latach 2003–2004* zostały podzielone na siedem grup problemowych, z których jedna ukierunkowana jest na wspieranie innowacyjności. Podstawowym celem tej grupy działań jest poprawa pozycji konkurencyjnej polskiej gospodarki dzięki wzrostowi innowacyjności przedsiębiorstw, co będzie wpływać na ożywienie gospodarki. Cel ten będzie osiąganym przez realizację następujących celów szczegółowych:

- zwiększanie zdolności przedsiębiorstw do absorpcji funduszy strukturalnych, przewidzianych w sektorowym programie operacyjnym „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw”;
- tworzenie warunków umożliwiających wzrost nakładów przedsiębiorców na wykorzystanie wyników badań naukowych i prac rozwojowych oraz działalność innowacyjną;
- kontynuowanie systemowych zmian zaplecza badawczo-rozwojowego w kierunku zwiększenia jego współpracy z gospodarką.

Zakres przedmiotowy działań obejmuje przedsięwzięcia inicjowane w okresie przedakcesyjnym i kontynuowane w pierwszych latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

W okresie przedakcesyjnym, w ramach Wstępnego Narodowego Planu Rozwoju na lata 2002–2003, finansowanego z programu PHARE 2002 „Spójność społeczna i gospodarcza”, przewidziane jest istotne wsparcie działań innowacyjnych przedsiębiorców przy wykorzystaniu następujących programów:

- *Małe i średnie przedsiębiorstwa i innowacje* – poprzez schematy *Droga od innowacji do biznesu* oraz *Udostępnianie usług innowacyjnych*;
- *Krajowy program rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, zawierający program „Innowacje i technologie dla rozwoju przedsiębiorstw”, którego celem jest wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw poprzez dofinansowanie kosztów usług doradczych i szkoleniowych związanych z wdrożeniem strategii rozwoju przedsiębiorstwa z wykorzystaniem nowych technologii i rozwiązań innowacyjnych (w tym audytów technologicznych i wdrażania technologii – pozyskanych lub własnych);

- *Promocja rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw* (m.in. małe granty na działania innowacyjne).

W pierwszych latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej działania zapoczątkowane w okresie przedakcesyjnym będą oparte w znacznie szerszym zakresie na funduszach strukturalnych. Ich wykorzystanie jest zaprogramowane przez Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004–2006. Plan ten określa najważniejsze działania strukturalne, które Polska, będąc członkiem Unii, zamierza uruchomić w latach 2004–2006. Narodowy Plan Rozwoju:

- jest strategicznym, średniookresowym dokumentem planistycznym, pierwszym, który scala na poziomie krajowym horyzontalne, sektorowe i regionalne działania interwencyjne państwa;
- wskazuje kierunki rozwoju gospodarczego Polski w pierwszych latach po akcesji, mające zapewnić warunki sprzyjające długotrwałemu wzrostowi gospodarczemu i podniesieniu poziomu życia mieszkańców;
- będzie służył jako podstawa negocjowania przez Polskę *Podstaw wsparcia Wspólnoty (Community Support Framework)*, dokumentu określającego kierunki i kwoty wsparcia poprzez fundusze strukturalne realizacji zamierzeń rozwojowych;
- będzie służył jako podstawa interwencji z Funduszu Spójności.

Celem strategicznym Narodowego Planu Rozwoju jest rozwijanie konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zdolnej do długofalowego, harmonijnego rozwoju, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz poprawę spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym.

Realizacja celu strategicznego odbywać się będzie poprzez osiągnięcie celów częściowych, zdefiniowanych w odpowiedzi na wyzwania konkurencji globalnej, przed jakimi stoi Polska wraz z innymi krajami Unii Europejskiej, oraz z wniosków wynikających z analizy słabych i mocnych stron polskiej gospodarki, a także szans i zagrożeń stojących przed nią w pierwszych latach członkostwa.

W świetle tych założeń przyjęto pięć podstawowych celów częściowych Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004–2006:

- wspomaganie osiągnięcia i utrzymania w dłuższym okresie wysokiego wzrostu PKB;
- zwiększanie poziomu zatrudnienia i wykształcenia;
- włączenie Polski w europejskie sieci infrastruktury transportowej i informacyjnej;
- intensyfikacja procesu zwiększania w strukturze gospodarki udziału sektorów o wysokiej wartości dodanej;
- wspomaganie udziału w procesach rozwojowych i modernizacyjnych wszystkich regionów i grup społecznych w Polsce.

W ramach Narodowego Planu Rozwoju, na podstawie wynegocjowanych z Komisją Europejską *Podstawy wsparcia Wspólnoty*, będzie realizowanych pięć sektorowych programów operacyjnych, jeden zintegrowany program operacyjny rozwoju regionalnego oraz program operacyjny pomocy technicznej (tabela 1).

Struktura i treść programów operacyjnych wynikają z celów i strategii ich osiągnięcia, określonych w Narodowym Planie Rozwoju. Podział środków strukturalnych zaangażowanych w realizację poszczególnych programów odzwierciedla stopień ich istotności dla budowania podstaw wzrostu konkurencyjności i spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z krajami i regionami Unii Europejskiej oraz uwzględnia faktyczne możliwości absorpcyjne. Podstawowe działania ukierunkowane na zwiększanie innowacyjności gospo-

Tabela 1

Wykaz programów operacyjnych wraz z instytucjami odpowiedzialnymi za ich przygotowanie

Rodzaj programu	Nazwa programu	Instytucja przygotowująca program
Sektorowy Program Operacyjny (SPO)	Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej
	Rozwój zasobów ludzkich	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej
	Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
	Rybołówstwo i przetwórstwo ryb	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
	Transport – gospodarka morską	Ministerstwo Infrastruktury
Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)	Rozwój regionalny	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej (we współpracy z samorządami województw)
Program operacyjny	Pomoc techniczna	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej

darki zostały zaprogramowane przede wszystkim w Sektorowym Programie Operacyjnym *Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw* (SPO WKP) i w mniejszym stopniu w *Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego* (ZPORR) oraz w Sektorowym Programie Operacyjnym *Rozwój zasobów ludzkich* (SPO RZL).

● **Sektorowy Program Operacyjny *Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw***

Głównym celem programu jest poprawa pozycji konkurencyjnej polskiej gospodarki funkcjonującej w warunkach otwartego rynku. Cel programu będzie osiągnięty poprzez koncentrację środków finansowych kierowanych bezpośrednio do sektora przedsiębiorstw, sektora naukowo-badawczego oraz instytucji otoczenia biznesu (w tym administracji publicznej szczebla krajowego w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego) na najbardziej efektywne, gwarantujące wzrost innowacyjności produktowej i technologicznej projekty i przedsięwzięcia. Głównymi beneficjentami wsparcia udzielonego w ramach programu będą przedsiębiorcy, instytucje otoczenia biznesu oraz instytucje sfery naukowo-badawczej.

● **Sektorowy Program Operacyjny *Rozwój zasobów ludzkich***

Głównym celem Sektorowego Programu Operacyjnego *Rozwój zasobów ludzkich* jest budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa poprzez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy. Cel ten jest zgodny z celem strategicznym Unii Europejskiej przyjętym w 2000 r. podczas szczytu lizbońskiego Rady Europejskiej, zgodnie z którym Unia powinna stać się najbardziej konkurencyjną, dynamiczną i opartą na wiedzy gospodarką światową, zdolną do stałego wzrostu gospodarczego,

z większą liczbą lepszych miejsc pracy i większą spójnością społeczną. Cel ten ma zostać osiągnięty m.in. poprzez realizację Europejskiej Strategii Zatrudnienia.

Generalny cel SPO RZL będzie realizowany przez następujące cele szczegółowe:

- poprawa zatrudnienia poprzez rozwój jakości zasobów ludzkich;
- rozwój przedsiębiorczości;
- poprawa zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw i ich pracowników do warunków zmieniającego się rynku;
- wzmocnienie polityki równości szans na rynku pracy.

Głównymi beneficjentami wsparcia dostarczonego w ramach usług dla osób będą bezrobotni, zagrożeni bezrobociem, absolwenci, osoby pracujące zainteresowane podwyższeniem swoich kwalifikacji, osoby chcące rozpocząć działalność gospodarczą, a także pracodawcy (głównie z sektora małych i średnich przedsiębiorstw).

Beneficjenci pomocy dostarczanej w ramach usług dla systemów to jednostki centralne (w tym Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu), instytucje rynku pracy (publiczne i niepubliczne), samorządy, placówki edukacyjne i szkoleniowe oraz partnerzy społeczni, w tym organizacje pozarządowe.

● **Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego**

Na podstawie Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego i innych dokumentów rządowych powstał program zintegrowany, którego celem strategicznym jest tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z Unią Europejską.

Ustalone priorytety i działania wynikają z potrzeb województw i wpisują się w poszczególne strategie regionalne. Priorytety realizowane w ramach ZPORR to:

- rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów;
- wzmocnienie regionalnej bazy ekonomicznej i zasobów ludzkich;
- rozwój lokalny.

Rozwijane są również działania programowe budowy społeczeństwa informacyjnego, koncentrujące się na takich celach jak: rozwój bezpiecznej infrastruktury teleinformatycznej; powszechny, szybszy i tańszy Internet; rozwój usług e-administracji publicznej; inwestowanie w ludzi i ich umiejętności; stymulowanie lepszego wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych; gospodarka elektroniczna oraz integracja społeczna. Działania w tym obszarze ujęte zostały w dokumencie rządowym zatytułowanym *E-Polska – plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001–2006*. Dokument ten zawiera analizę potrzeb w sferze dostępu do informacji, jej zakresu, środków przekazywania i udostępniania oraz nakładów niezbędnych dla osiągnięcia celów, określonych w planie działań. Obejmuje także zadania dla administracji rządowej i współpracujących z nią instytucji w zakresie budowy społeczeństwa informacyjnego, a jego ważnym elementem jest tworzenie podstaw prawnych.

W zakresie gospodarki elektronicznej Ministerstwo Gospodarki przygotowało projekt ustawy o podpisie elektronicznym, która weszła w życie 16 sierpnia 2002 r., oraz doprowadziło do wydania podstawowych aktów wykonawczych. Inną inicjatywą Ministerstwa jest ustawa o ochronie usług opartych lub polegających na dostępie warunkowym (opublikowana 9 sierpnia 2002 r.) oraz projekt ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną.

Wspólnie z Organizacją Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego (UNIDO) Ministerstwo Gospodarki przygotowało projekt pilotażowy zwiększenia produktywności i jakości w polskich przedsiębiorstwach produkcyjnych (zwłaszcza małych i średnich) przy wykorzystaniu technologii informacyjnych i wsparciu finansowym UNIDO. Stanowi on część 3-letniego programu regionalnego, ukierunkowanego na kraje Europy Środkowej i Wschodniej oraz Wspólnoty Niepodległych Państw, który ma być realizowany przy wiodącej roli Polski.

Ponadto, w ramach innych działań wspomagających przedsiębiorczość, Ministerstwo wspiera udział małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce elektronicznej. W ramach PHARE 2001 opracowano dokumentację do Programu Rozwoju Firm Internetowych. Przygotowywany jest program wieloletni „Tworzenie mechanizmów i struktur rozwoju elektronicznej gospodarki w Polsce”.

W 2003 r. uruchomiona została pilotażowa wersja Teleinformatycznego Systemu Promocji Eksportu, którego celem jest zapewnienie małym i średnim przedsiębiorstwom, a także instytucjom gospodarczym, wsparcia informacyjnego oraz wiedzy w zakresie promocji eksportu, a ponadto gromadzenie informacji na temat procesów zachodzących w obszarze wymiany handlowej z zagranicą, a także tworzenie raportów i analiz jako wsparcia dla kształtowania polityki państwa w tym zakresie. Ministerstwo dofinansowuje udział przedsiębiorców z branży informatycznej w światowych imprezach targowo-wystawienniczych.

W zakresie administracji publicznej *on-line* Ministerstwo wdrożyło mechanizmy informatyczne umożliwiające powszechny dostęp obywateli do informacji publicznej, jako źródła informacji o gospodarce i Ministerstwie, a jego przedstawiciele biorą udział w pracach nad ostatecznym kształtem „Biuletynu Informacji Publicznej”. W ramach komputeryzacji procesów i procedur w urzędach administracji publicznej zakończono I etap budowy Zintegrowanego Systemu Informatycznego Ministerstwa (m.in. wdrożono elektroniczny system obiegu dokumentów).

Z inicjatywy Ministerstwa rząd przyjął „Strategię dla sektora elektronicznego do roku 2010”. Ministerstwo wspomaga zainteresowane podmioty przy organizacji dobrowolnego systemu monitoringu rynku elektronicznego w Polsce. Ma też udział w ustanowieniu:

- programu wieloletniego „Niebieska optoelektronika”, mającego stworzyć podstawę dla rozwoju nowego sektora zaawansowanych technologii;
- projektu celowego zamawianego pt. „Otwarty sieciowy system komunikacyjny integrujący automatyzację budynków”.

Działania legislacyjne

Zgodnie z postulatami zgłaszanymi przez środowiska naukowe, gospodarcze oraz inne środowiska zaangażowane w działalność sprzyjającą podnoszeniu innowacyjności polskiej gospodarki istnieje potrzeba stworzenia aktu prawnego regulującego całościowo problematyki innowacyjnej, w tym funkcjonowanie podmiotów prowadzących działalność badawczo-rozwojową w obecnej rzeczywistości gospodarki rynkowej oraz proponującego instrumenty stymulujące przedsiębiorstwa do podnoszenia poziomu innowacyjności.

W odpowiedzi na te postulaty Departament Innowacyjności Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej podjął pracę nad ustawą o działalności innowacyjnej. Głównym celem nowej regulacji prawnej jest podniesienie innowacyjności polskiej gospodarki, a przede wszystkim:

- zwiększenie nakładów na działalność badawczo-rozwojową ze środków pozabudżetowych;
- zwiększenie innowacyjności polskiej gospodarki poprzez transfer nowych technologii ze sfery nauki do gospodarki;
- wzrost liczby przedsiębiorstw oferujących produkty lub usługi wykorzystujące nowe w skali kraju lub świata rozwiązania technologiczne.

Według *Podręcznika Oslo (Oslo Manual)* działalność innowacyjna to działania o charakterze naukowym, technicznym, organizacyjnym, finansowym i handlowym, których celem jest wdrożenie nowych lub udoskonalonych produktów, procesów bądź rozwiązań w organizacji i zarządzaniu. Do instytucji prowadzących działalność innowacyjną należy więc zaliczyć instytucje prowadzące działalność badawczo-rozwojową, instytucje pośredniczące (takie jak ośrodki szkoleniowo-doradcze, ośrodki innowacji, transferu technologii i informacji, inkubatory technologiczne, parki technologiczne), a także instytucje finansowe zaangażowane w finansowanie prac badawczo-wdrożeniowych lub wdrożeń.

W sferze organizacyjnej istotą proponowanych rozwiązań jest zrównanie wszystkich podmiotów – niezależnie od ich formy prawnej i struktury właścicielskiej – w dostępie do środków przeznaczonych na wsparcie działalności innowacyjnej. Ustawa będzie także zawierać propozycję instrumentów finansowych stymulujących przedsiębiorstwa do zwiększania nakładów na działalność innowacyjną. Proponowane rozwiązania będą miały charakter motywacji podatkowych.

Prowadzone są również prace legislacyjne zmierzające do pełniejszej ochrony własności przemysłowej w Polsce – harmonizacji tej ochrony z prawem unijnym oraz konwencjami międzynarodowymi. W ramach tych działań dokonywane są kolejne nowelizacje ustawy *Prawo własności przemysłowej* oraz przygotowywane akty wykonawcze. W wyniku tych zmian wzmocniła się pozycja twórcy (wynalazcy lub autora), poszerzono zakres ochrony oraz uregulowano na korzyść twórców kwestie finansowe. Według badań Banku Światowego poziom ochrony własności intelektualnej i przemysłowej ma istotne znaczenie np. dla poziomu inwestycji zagranicznych.

Działania organizacyjne

Pośród innych działań Ministerstwa Gospodarki ważną rolę odgrywają przedsięwzięcia organizacyjne zmierzające do tworzenia w Polsce gospodarki opartej na wiedzy. Pośród nich na szczególną uwagę zasługują działania wynikające z nadzoru Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej nad liczną grupą jednostek badawczo-rozwojowych.

Restrukturyzacja jednostek badawczo-rozwojowych

Zgodnie z ustawą z 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych, jednostki te są powołane w celu prowadzenia badań naukowych i prac badawczo-rozwojowych, których wyniki powinny znaleźć zastosowanie w określonych dziedzinach gospodarki narodowej i życia społecznego.

Zmieniające się stale otoczenie społeczno-gospodarcze oraz szanse i zagrożenia wynikające z rosnącej globalnej konkurencji, a także z integracji z Unią Europejską, stawiają przed jednostkami badawczo-rozwojowymi nowe wyzwania. W odniesieniu do jednostek badawczo-rozwojowych nadzorowanych przez Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej zaproponowane zostały działania restrukturyzacyjne, których celem jest stworzenie nowego

ładu w sferze badawczo-rozwojowej, odpowiadającego realiom gospodarki wolnorynkowej i umożliwiającego podmiotom należącym do tej sfery sprostanie wyzwaniom.

Zespół Międzyresortowy do spraw przekształceń własnościowych jednostek badawczo-rozwojowych (JBR), powołany postanowieniem nr 2/Org/2003 Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z 31 marca 2003 r., przedstawił w raporcie końcowym ze swoich prac diagnozę stanu oraz propozycje przekształceń strukturalnych i własnościowych JBR nadzorowanych przez ministrów właściwych dla wszystkich resortów w Polsce. Przeprowadzona diagnoza stanu JBR w Polsce prowadzi do konkluzji, że kluczowymi problemami środowiska JBR w Polsce wydaje się ich liczba, struktura organizacyjna i własnościowa, a także sposób wykonywania nadzoru oraz sposób finansowania. Na szczególną uwagę zasługują jednak problemy związane z ich rozdrobnieniem przy jednoczesnym braku skłonności do konsolidacji oraz niska efektywność znacznej części JBR, a w efekcie generowanie strat finansowych mogących prowadzić w konsekwencji do likwidacji, których wysokie koszty finansowane są z budżetu państwa.

Z analiz i ustaleń przeprowadzonych w trakcie prac Zespołu Międzyresortowego wynika, że na podstawie istniejącego stanu prawnego można w Polsce przeprowadzić konieczne procesy zmian strukturalnych i własnościowych. Propozycje Zespołu opierają się na założeniu, że istnieje pilna potrzeba przeprowadzenia konsolidacji JBR działających w Polsce. Wynika ona, z jednej strony, ze znacznego rozproszenia działalności badawczo-rozwojowej, z drugiej zaś – z konieczności koncentracji potencjału naukowo-badawczego w wybranych (czy komplementarnych) dziedzinach techniki, w celu stworzenia silnych i prężnych JBR zdolnych do działania w Europejskim Obszarze Badawczym.

W świetle wyników prac Zespołu i analizy sytuacji w krajach wysoko rozwiniętych najważniejszym zadaniem poprzedzającym właściwe działania restrukturyzacyjne wobec JBR powinno być określenie przez organ nadzorujący strategicznych, z jego punktu widzenia, obszarów, dla których należy wyłonić silne organizacje badawcze. Organizacje te powinny gwarantować wysoki poziom prac badawczych oraz być zdolne do wspierania administracji publicznej w realizacji polityki państwa w różnych sferach jego działalności. Wybór dziedzin strategicznych dla Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej powinien być wyważony pomiędzy tradycyjnym podejściem sektorowym a nowoczesnym podejściem interdyscyplinarnym. Przede wszystkim pod uwagę powinny zostać wzięte:

- realne potrzeby gospodarki odnośnie do współpracy z zapleczem badawczo-rozwojowym;
- przewidywane zadania o charakterze służb publicznych;
- realia gospodarcze dotyczące struktury polskiego przemysłu i przewidywane kierunki jego rozwoju;
- potencjał JBR nadzorowanych przez Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej;
- strategiczne kierunki rozwoju nauki wytycane przez Unię Europejską.

Po zdefiniowaniu strategicznych obszarów badawczych można przejść do kroku drugiego, jakim jest wybór i przyporządkowanie JBR nadzorowanych przez Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej do grup konsolidacyjnych, które docelowo powinny utworzyć wspomniane organizacje dla poszczególnych obszarów badawczych. Głównymi kryteriami wyboru jednostek do grup konsolidacyjnych powinny być:

- zgodność realizowanej dotychczas tematyki badawczej z wybranym obszarem badawczym;
- poziom prowadzonych prac badawczych;
- sytuacja ekonomiczno-finansowa;
- potencjał naukowy i badawczy.

Omawiane organizacje badawcze (o charakterze państwowych instytutów badawczych) powinny powstawać w wyniku konsolidacji prowadzonej wokół wskazanej, dominującej w grupie JBR, poprzez włączenie do niej w całości lub części jednostek z grupy konsolidacyjnej, a w sytuacji braku lub przy trudności we wskazaniu dominującej JBR, w grupie konsolidacyjnej powinien być tworzony nowy podmiot, początkowo pełniący rolę koordynatora procesu restrukturyzacji dla danej grupy konsolidacyjnej, a docelowo przekształcający się w organizację badawczą. Nie włączone do organizacji badawczej części jednostek organizacyjnych powinny zostać poddane komercjalizacji.

Wobec jednostek nie objętych procesem restrukturyzacji prowadzącym do utworzenia wspomnianych organizacji badawczych należy zastosować formy przekształceń dopuszczalne ustawą o jednostkach badawczo-rozwojowych, a zwłaszcza: komercjalizację, prywatyzację, przekształcenie w instytut Polskiej Akademii Nauk lub włączenie do państwowej szkoły wyższej. Decyzje dotyczące poszczególnych JBR powinny być podejmowane przy uwzględnieniu inicjatyw dyrekcji tych jednostek.

Zgodnie ze wskazaniami Zespołu Międzyresortowego, należy przeprowadzić komercjalizację tych JBR, które powinny być włączone w struktury kapitałowe grup przemysłowych oraz tych, które mogą pozyskać inwestorów strategicznych w procesach prywatyzacji pośredniej. Spółki powstałe w wyniku komercjalizacji JBR mogą wystąpić do Ministra Nauki i Informatyzacji o przyznanie im statusu JBR, na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 24 lipca 2001 r. w sprawie warunków i trybu nadawania oraz pozbawiania jednostki organizacyjnej statusu jednostki badawczo-rozwojowej.

Według wskazań Zespołu Międzyresortowego, do prywatyzacji bezpośredniej należy skierować te JBR, dla których możliwe będzie pozyskanie inwestorów lub których dyrekcje, rady naukowe i pracownicy zechcą przejąć odpowiedzialność za dalsze losy swoich organizacji i podejmą ryzyko przejścia, do odpłatnego korzystania, majątku Skarbu Państwa. Powstałe podmioty również mogą wystąpić do Ministra Nauki i Informatyzacji o przyznanie statusu JBR.

Szczególne kroki należy podjąć wobec jednostek, które nie realizują zadań i nie spełniają wymagań wynikających ze statusu JBR. Powinny one być poddane procedurze komercjalizacji lub prywatyzacji.

Ostatnią grupę stanowią jednostki, które systematycznie generują straty i nie są w stanie przedstawić realnych programów naprawczych. Mogą one być poddane procedurze komercjalizacji lub prywatyzacji, a w odniesieniu do niektórych należy rozważyć postawienie w stan likwidacji.

Inne działania organizacyjne

Rząd pragnie wspierać rozwój zaawansowanych technologii służących podniesieniu konkurencyjności i poziomu technologicznego gospodarki. Na początku 2002 r., z inicjatywy Ministerstwa Gospodarki oraz Agencji Rozwoju Przemysłu SA, ustanowiona została Fundacja Centrum Innowacji FIRE. Zadaniem Centrum jest promowanie i wspomaganie powstawania firm innowacyjnych (w założeniu typu *high-tech*), tworzonych przez autorów nowych rozwiązań technicznych oraz mających wysokie szanse rynkowe.

W celu zachęcenia polskich przedsiębiorców do udziału w V Programie Ramowym Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji Unii Europejskiej, prowadzone były działania o charakterze promocyjnym, szkoleniowym i doradczym. Świadczona była też pomoc finansowa

polegająca na pokrywaniu lub refundacji kosztów przygotowywania wniosków projektowych. W latach 2000–2002 przeprowadzono trzy konkursy, w wyniku których dofinansowano przygotowanie 90 wniosków na łączną kwotę prawie 1 mln zł. Działania te spowodowały, że jakość projektów składanych przez polskich przedsiębiorców była dobra. Może o tym świadczyć stosunek liczby projektów zaakceptowanych do liczby projektów zgłoszonych, który nie odbiega od średniej w całym programie.

Instrumenty wsparcia finansowego

Potrzeba wzmocnienia instrumentów finansowego wsparcia powiązań nauki z gospodarką spowodowała uwzględnienie mechanizmów finansowania pozabudżetowego w układzie wysokiego ryzyka (*venture capital*). Jednym z priorytetów zawartych we wspomnianym już dokumencie rządowym „Zwiększanie innowacyjności gospodarki w Polsce do 2006 roku” jest tworzenie warunków do rozwoju w Polsce funduszy typu *venture capital*. W tym celu na początku 2001 r. ustawa o funduszach inwestycyjnych została znowelizowana, pod kątem stworzenia ram prawnych dla powstawania tzw. specjalistycznych funduszy inwestycyjnych zamkniętych, których formuła ma służyć tworzeniu i działaniu funduszy *venture capital*. Według stanu z lipca 2002 r., Komisja Papierów Wartościowych i Giełd udzieliła towarzystwom funduszy inwestycyjnych zezwoleń na utworzenie pięciu funduszy inwestycyjnych specjalistycznych zamkniętych, cztery rozpoczęły już działalność.

Kontynuacją działań przyczyniających się do zwiększenia dostępności kapitału dla przedsiębiorców, zwłaszcza na wczesne fazy rozwoju firm, są prace nad ustawą o Krajowym Funduszu Kapitałowym podjęte w 2003 r. przez Departament Polityki Regionalnej Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej. Krajowy Fundusz Kapitałowy (KFK) ma być tzw. funduszem hurtowym, zasilającym w kapitał fundusze inwestycyjne. Szczególne preferencje w dostępie do środków mają mieć fundusze dokonujące inwestycji w nowo powstałe lub krótko istniejące przedsiębiorstwa w obszarze tzw. luki kapitałowej (inwestycje poniżej 4 mln zł). Dostęp do finansowania na tym poziomie o charakterze tzw. kapitału zasiewowego (*seed capital*) jest kluczowy ze względu na potrzebę rozwoju w Polsce nowych przedsiębiorstw technologicznych.

W Polsce utrzymuje się tendencja do finansowania rozwoju przedsiębiorstw również w późniejszych fazach, głównie przy wykorzystaniu środków własnych, co jest poważnym ograniczeniem dla ich rozwoju. Podstawowymi ograniczeniami uzyskania finansowania zewnętrznego są wysokie koszty pozyskania kredytu oraz brak poręczeń kredytowych i wiarygodności jako kredytobiorcy. Konieczne jest więc wsparcie funduszy pożyczkowych i poręczeń kredytowych (zarówno kapitałowe, jak i techniczne) ukierunkowane na wzmocnienie ich struktury i rozmieszczenie na terenie całego kraju. W tym celu 13 sierpnia 2002 r. Rada Ministrów przyjęła program rozbudowy systemu funduszy poręczeniowych i pożyczkowych dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2002–2006 „Kapitał dla przedsiębiorczych”. Rozbudowa obu tych instrumentów jest konieczna, gdyż alternatywne formy finansowania (takie jak fundusze inwestycyjne czy rynek kapitałowy) mają wciąż w Polsce marginalne znaczenie i są rzadko wykorzystywane przez małe i średnie przedsiębiorstwa. Działania wspierające przyczynią się do rozwoju jednolitego systemu poręczeń kredytowych, a tym samym łatwiejszego i równomiernego dostępu do finansowania zewnętrznego, zwłaszcza do kredytów bankowych.

Nowym instrumentem służącym wzmocnieniu potencjału technologicznego przedsiębiorstw są rozwiązania ujęte w ustawie o finansowym wspieraniu inwestycji, która weszła w życie w maju 2002 r. Stwarza ona warunki do ubiegania się o wsparcie z budżetu dla nowych inwestycji, w tym wprowadzających innowacje technologiczne. Preferowane są m.in. technologie stosowane na świecie krócej niż 5 lat oraz innowacje zgodne z kierunkami uznanymi za priorytetowe na podstawie obserwacji trendów rozwoju technologii. Ostatnia nowelizacja tej ustawy (z 2003 r.) wprowadziła do niej m.in. definicję parku technologicznego oraz dodatkowe preferencje dla inwestycji lokowanych w takim parku. Stroną udzielającą wsparcia jest obecnie Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej.

*

Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej przewiduje dalsze działania służące inicjatywom związanym z rozwojem gospodarki opartej na wiedzy. Będą one podejmowane we współpracy m.in. ze środowiskami naukowymi i przedsiębiorcami. Ogromną szansą na przyspieszenie tworzenia w Polsce gospodarki opartej na wiedzy jest bliska integracja z Unią Europejską i wynikająca z tego możliwość korzystania ze znacznego wsparcia funduszy strukturalnych.